

Van filmscript naar een theaterstuk

Ivo van Hove maakt theater naar filmscripts

► Regisseur Ivo van Hove wil in zijn 'Antonioni Project' de scripts van de filmer tot leven wekken.

► Het stuk is vanaf morgen te zien op het Holland Festival.

Door WILFRED TAKKEN

Als we Ivo van Hoves bewerking van Cassavetes' film *Faces* als beginpunt nemen, is de toneelbewerking van bekende films een trend die al twaalf jaar aan de gang is. En dan laten we buiten beschouwing de vele enceneringen van romans en toneelstukken die hun roem aan de filmversie te danken hebben, zoals *Les Liaisons Dangereuses* of *Closer*. Hoewel er ook soms *trigger happy* jonge honden voorbijkomen die naar de dvd van *Reservoir Dogs* of *Scarface* grijpen, gebruiken toneelregisseurs doorgaans geen Hollywoodkrakers, maar arthousefilms van kunstzinnige Europese filmregisseurs: Bergman, Visconti, Pasolini, Cassavetes, Von Trier en Kieslowski.

Toneelregisseur Ivo van Hove is de belangrijke gangmaker in de trend van het filmtoneel. Hij was er vroeger bij, met *Koppen/ Faces*, en hij bereikte grote hoogten met voorstellingen als *Opening Night* en *Scènes uit een huwelijk*. Zijn belangrijkste verdienste is dat hij geheel nieuwe kunstwerken maakt, werkend vanuit de filmscripts. Hij gebruikt live video om een extra laag aan de voorstelling te geven, om deze te verrijken met close-ups, of in een enkel geval, om een videokunstenaar een extra droomwereld te laten toevoegen. Vanaf morgen staat hij met Toneelgroep Amsterdam op het Holland Festival, met de drie uur durende trilogie *Antonioni Project*, naar de filmscenario's van Michelangelo An-

tonioni: *L'Avventura*, *La Notte*, *L'Eclisse*. Waarom grijpt hij zo vaak naar filmscripts? Zijn de toneelstukken op?

Van Hove: „De thema's die ik wilde aansnijden, vond ik niet in toneelstukken, en wel in filmscripts. Zoals het migrantendrama in *Rocco en zijn broers*, de theaterfamilie in crisis in *Opening Night* en het stervensproces in *Kreten en gefluister*. Verder is aantrekkelijk voor mij dat het altijd om wereldpremières gaat; *Uraufführungen* voor toneel. Dat geeft mij een enorme vrijheid, ik hoef mij niet te verhouden tot een opvoeringstraditie. Ik ben de eerste.”

Dat klinkt vreemd, de filmregisseur ging hem immers voor. Maar Van Hove laat de oorspronkelijke films zo veel mogelijk buiten beschouwing. Hij bekijkt ze niet eens. In de meeste gevallen hoeft dat ook niet; Van Hove gebruikt doorgaans zijn favoriete films, die hij al vele malen heeft gezien. Maar Visconti's film *Rocco en zijn broers* had hij nooit gezien. Waarom kijkt Van Hove niet?

„Ik maak theater naar filmscripts, niet naar films. Als ik *Hamlet* doe, ga ik ook niet eerst naar eerdere *Hamlets* kijken. Ik wil dat er zo weinig mogelijk tussen mij en de tekst zit. Anders ga ik op die film reageren. Wat de cineast bedoelde, staat in het script.”

Filmscripts zijn halffabricaten. Het gaat in films om het beeld en de emotie. De dialogen daarbij zijn niet essentieel, en vaak gesteld in alledaagse taal. Hoe kun je ze toch als toneelteksten gebruiken?

„Filmscripts zijn inderdaad geen Shakespeares. Veel informatie zit niet in de dialogen. Je moet de wereld eromheen zelf creëren. Tussen de filmscripts zit wel veel verschil. Ingmar Bergman schreef heel literair. Eerder dan zijn films zullen zijn scripts de tijd overleven. Het script van *Kreten en gefluister* is niet eens een filmscript,

maar een brief aan zijn acteurs, waarin hij beschrijft wat voor film hij voor ogen heeft. Antonioni schrijft eenvoudige, kale zinnnetjes. Maar hij geeft zorgvuldige, uitgebreide regieaanwijzingen, waarin de betekenis is vervat. Het is overigens een misvatting dat theater over tekst zou gaan. Ook *Hamlet* is op papier dode materie die je zelf tot leven moet wekken.”

De neiging om films voor toneel te bewerken heeft ook iets te maken met de verandering van de hegemonie in de kunsten. Vroeger maakten cineasten bewerkingen van toneel en romans. Nu de film overheerst in populariteit, zijn de rollen omgedraaid. De meeste kunstenaars groeien op met film en tv, slechts weinigen met toneel.

Van Hove: „Toneel is een spons, die allerlei invloeden van andere kunstvormen opzuigt: videokunst, performance, muziek. Toneel zoekt in die andere genres omdat dit een nieuwe taal kan opleveren. Film is erbij gekomen doordat mijn generatie is opgegroeid met film, met de grote auteursfilm van de jaren zestig en zeventig. Daarvoor waren de genres meer gescheiden, en lag toneel meer in het verlengde van literatuur. Er zijn veel films die mijn leven veranderd hebben, die mij inzicht in mijzelf hebben gegeven, zoals *Last Tango in Paris*. Met die bagage wil ik iets doen.”

► 'Antonioni Project' van Toneelgroep Amsterdam is vanaf morgen t/m 20 juni te zien, Stadsschouwburg Amsterdam.

► Filmhuis Den Haag heeft voor het eerst alle films van Antonioni verzameld, en toont die t/m 29 juli in Den Haag, Rotterdam, Utrecht, Eindhoven, Nijmegen, Arnhem en Groningen. Kijk op filmhuisdenhaag.nl.

Toneelgroep Amsterdam repeteert voor 'Antonioni Project'. Foto Jan Versweyeld